

Sjelesorg i menighet

Av Sjur Isaksen

Innledning

For tre år siden deltok jeg på en godt besøkt temakveld i en menighet i Møre bispedømme. Overskriften var kort og godt «Sjelesorg». Sammen med den lokale soknepresten ga jeg en innføring i samtalens mulighet og anbefalte denne muligheten for vanlige medlemmer i menigheten. Vi la vekt på at sjelesorg er en sentral del av alle diakoners og presters utdanning og vigslingsforpliktelse, at disse er tilgjengelige for samtaler og at dette ikke koster noe. Umiddelbart etter at det ble åpnet for spørsmål, rakk en ung kvinne opp hånda og spurte direkte: «Hvorfor har vi ikke fått høre om dette før?»

Jeg får stadig bekreftelser på at kirkens samtalepraksis blir brukt og satt pris på. Men jeg har altså også oppdaget at den for store deler av kirkens medlemmer framstår som ukjent eller ikke innenfor det spekteret av livshjelp som man orienterer seg i når man trenger noen å snakke med. Mange er klar over at helseinstitusjoner og kriseteam har prester og diakoner med kompetanse i sjelesorg. Men færre forholder seg til at den samme muligheten og kompetansen ligger åpent tilgjengelig over hele landet, gratis og i nærmiljøet, knyttet til den lokale menigheten.

Sjelesorgen som praktiskeologisk disiplin har en viktig plass i utdanningen av diakoner og prester, både som teoretisk fag og i praksisperioder i studiet. Denne kompetansen gis i grunnutdanningen og utgjør en del av det grunnlaget man vigsles til tjeneste på, uansett hvilken prestestilling eller diakonstilling man vigsles til. Likevel har sjelesorgen levd under ulike typer av spesialiseringsmyter. Omfattende programmer for videreutdanning har,

sammen med framveksten av ulike spesialprestetjenester, i noen grad skapt et inntrykk av at vanlige diakoner og prester i menighet hverken utøver særlig mye sjelesorg eller har den nødvendige kompetansen til å gjøre det.

I denne artikkelen vil jeg belyse noen prinsipielle, praktiske og empiriske sider ved prester og diakoners sjelesorgpraksis i menigheten. Jeg vil også se nærmere på hvordan den mest utbredte og omfattende videreutdanningen i sjelesorg, Pastoralklinisk utdanning (PKU), har hatt betydning for kirken på menighetsplan.

Sjelesorg som pastoral og diakonal kjernepraksis

I ordinasjonsritualet for prester er selve ordinasjonsløftet uttrykt i fire underpunkter. Presten lover

- 1) å forkynne Guds ord klart og rent,
- 2) i sjelesorg og skriftemål å dra omsorg for hvert enkelt menneske og bære dem fram for Gud i bønn (min utheving),
- 3) å veilede og formane til sann omvendelse, levende tro og et hellig liv, og
- 4) selv av hjertet å legge vinn på å leve etter Guds ord, og i studium og bønn å trenge inn i de hellige skrifter og den kristne tros sannheter.

Ritualet angir ingen rangordning eller anbefalt innbyrdes prioritering av disse underpunktene i den enkelte prests tjeneste. Det skulle tilsi at kirken har en forventning om at presten utøver sjelesorg med samme grad av nødvendighet

De samtalene som ivaretar omsorgen for den enkelte, er med andre ord en pastoral og diakonal kjernepraksis som ikke kan velges bort.

og forpliktelse som hun forkynner, underviser, studerer, ber eller forvalter sakramenter. På samme måte vektlegger vigslingsritualet for diakoner sjelesorgens tjeneste. De samtalene som ivaretar omsorgen for den enkelte, er med andre ord en pastoral og diakonal kjernepraksis som ikke kan velges bort.

Tjenesteordning for menighetsprester (2016) gjentar de samme pastorale forpliktelsene med noe endret ordlyd. Sjelesorgen ses som en av flere arbeidsoppgaver som følger av den overordnede forpliktelsen til å «forvalte Ord og sakrament slik at kristen tro og kristent liv fremmes i menighetene». I § 2c blir dette utfoldet slik: «(ved å) utøve sjelesorg og veiledning, gå med dødsbud, reise i soknebud og også ellers besøke syke (...)». Tjenesteordningen åpner for at biskopen kan frita enkeltprester helt eller delvis fra ett eller flere av de gjøremålene som nevnes i paragrafen, men denne muligheten anvendes sjelden.

Tjenesteordning og kvalifikasjonskrav for diakoner (2004) omtaler ikke sjelesorg eksplisitt, men refererer til at «Diakonen er forpliktet på de planer og prioriteringer menighetsrådet fastsetter i samråd med kirkelig fellelsråd, innenfor de planer og programmer som er fastsatt for diakonitjenesten i Den norske kirke» (§ 3). Det overordnede formålet beskrives slik: «... å fremme medmenneskelig omsorg og fellesskapsbyggende arbeid» (§ 2).

To naturlige spørsmål melder seg: For det første kan vi spørre om vigslingsens vektlegging av sjelesorg reflekteres i menighetsprestens og diakoners egen selvforståelse. For det andre kan vi spørre om den faktiske yrkesutøvelsen også gjenspeiler en slik vektlegging. Svaret på det første spørsmålet er, så langt jeg kan se, ja. I undersøkelsen som er referert i artikkelen *Sjelesorg på plass* (Grung mfl. 2016), svarer 81 prosent av de spurte at sjelesorg er en veldig eller ganske viktig del av arbeidet (s. 32). Et hovedinntrykk fra inntakssamtaler med nye teologistudenter gjennom flere år bekrefter også at en betydelig andel av studentene i de kirkelige profesjonsutdanningene motiveres nettopp av samtalenes framtrede plass i tjenesten. Noen av disse later imidlertid også til å være påvirket av en forestilling om at det først og fremst er i spesialprestetjenester man utøver sjelesorg: «Jeg vil bli fengselsprest eller sjømannsprest, jeg vil snakke med mennesker.» Svaret på det andre spørsmålet er vanskeligere å gi. Noen menighetsprester og diakoner har mye sjelesorg, hver uke, andre har det ikke. Dette vil jeg komme tilbake til.

Et hovedinntrykk fra inntakssamtaler med nye teologistudenter gjennom flere år bekrefter også at en betydelig andel av studentene i de kirkelige profesjonsutdanningene motiveres nettopp av samtalenes framtrede plass i tjenesten.

Sjelesorgpraksis hos diakoner og menighetsprester i Den norske kirke

Vigslingsforpliktelser og tjenesteordninger er utpreget normative dokumenter. De framhever hvilken type tjeneste kirken har blitt enig med selv om at prester og diakoner skal ha, og de setter en standard for denne tjenesten. Vi kan konkludere ut fra disse dokumentene at kirken ønsker at sjelesorg av god kvalitet skal ha en sentral plass i denne tjenesten. Sjelesorg som akademisk fag har også i stor grad hatt en normativ tilnærming til samtalepraksisene i kirken. Faget har utviklet seg i et samspill mellom teologiske innsikter og målsettinger på den ene siden og innsikter og metoder fra terapeutiske disipliner på den andre. I mindre grad har den kirkelige samtalepraksisen i Norge blitt gjenstand for en deskriptiv tilnærming. Dette var utgangspunktet for den sjelesorgundersøkelsen som ble gjennomført blant diakoner og prester i Den norske kirke i 2015.

Undersøkelsen hadde 408 respondenter og en svarprosent på 31. En del av funnene er presentert i artikkelen *Sjelesorg på plass* (Grung mfl. 2016).

Dette materialet er av stor verdi når det skal gjøres opp status for den menighetsbaserte, profesjonelle samtalepraksisen. For vår problemstilling er det særlig interessant å se nærmere på omfanget av sjelesorgen og på hvilken selvforståelse disse kirkelige yrkesutøverne har som sjelesørgere.

Respondentene ble spurt om hvor mange sjelesorgsamtaler de hadde hatt i løpet av de siste fire ukene. Svarene viser at hovedtyngden av prestene anslår dette tallet til å være en til fire (35 prosent) eller fem til ni (27 prosent). 24 prosent angir at de har mer enn ti samtaler i løpet av en fireukersperiode. Selv om det er flere variabler i dette materialet, gir tallene en indikasjon på omfanget av den profesjonelle, sjelesørgeriske praksisen i menigheten. I artikkelen *Sjelesorg i bevegelse* i dette nummeret av *Tidsskrift for Sjelesorg* presenterer forfatterne bak undersøkelsen en videre drøfting av materialet. Der antydes det,

Mange samtaler finner altså sted og tid i diakoners og presters arbeidshverdag. Likevel vil jeg hevde at samtaler ikke utgjør en veldig stor prosentdel av arbeidstiden totalt.

med noen forbehold, at det årlig foregår omtrent 100 000 samtaler som blir forstått som sjelesorg av dem som selv inngår i samtaler. Dette bygger på et gjennomsnitt på tre samtaler i uka. Mange samtaler finner altså sted og tid i diakoners og presters arbeidshverdag. Likevel vil jeg hevde at samtaler ikke utgjør en veldig stor prosentdel av arbeidstiden totalt. Når vi også tar med i bildet at rundt halvparten av disse samtaler for prestenes del er kasualsamtaler,

blir omfanget av de øvrige samtaler relativt beskjedent. Kvinner har noe flere samtaler enn menn, diakoner noe flere samtaler enn prester.

Kasualsamtalene

Spørreundersøkelsen som ligger til grunn for *Sjelesorg på plass*, vier også noe oppmerksomhet til casualsamtalenes omfang og status. Nesten alle respondentene svarer at disse ritualforberedende samtaler *kan* være sjelesorg. 63 prosent svarer at de alltid eller vanligvis forstår disse samtaler som sjelesorgsamtaler. Denne betraktningmåten er avgjørende for å kunne si noe om omfanget av den sjelesørgeriske tjenesten i kirken generelt og blant prester spesielt. Siden det vanligvis er prestene som har de ritualforberedende samtaler, er dette en problemstilling som i det daglige er mindre aktuell for diakonene. Diakonenes vurdering er da også at disse samtaler i mindre grad er sjelesorgsamtaler. Arbeidet med de kirkelige handlingene genererer imidlertid også nye samtaler. Særlig er oppfølgingssamtaler etter gravferd viktig, både i presters og diakoners tjeneste.

Kasualsamtalene som egen samtalesjanger forsvinner mer fra synsfeltet videre i undersøkelsen. Disse samtalene har i liten grad vært gjenstand for en selvstendig faglig drøfting i sjelesorglitteraturen. Dette var bakgrunnen for artikkelen *Sårbarhet og ivaretagelse* i temanummeret om folkekirken i *Tidsskrift for praktisk teologi* (Isaksen 2014). I denne artikkelen argumenterer jeg for at casualsamtalene bør forstås som sjelesørgeriske samtaler og dermed også underlegges den samme faglighet og oppmerksomhet som annen sjelesorg. Én viktig grunn til at disse samtalene ikke bør gå under den faglige radaren, er de alltid omhandler viktige overganger i livet: nytt foreldreskap, markering av et kjærlighetsforhold, tap av liv. Vi kan anta at den emosjonelle og eksistensielle beredskapen er stor i disse samtalene, enten denne sårbarheten ønskes eksponert eller ikke.

Kasualsamtalene bør forstås som sjelesørgeriske samtaler og dermed også underlegges den samme faglighet og oppmerksomhet som annen sjelesorg.

En annen åpenbar grunn til at casualsamtalene fortjener oppmerksomhet, er at de i praksis utgjør det største volumet i de samtalene som prester fører i sin yrkesutøvelse. Derfor har også artikkelen undertittelen *Kasualsamtalen som folkekirkenes grunnleggende samtalepraksis*. Casualsamtalen skiller seg fra andre avtalte sjelesorgsamtaler på et viktig punkt. Den er det vi kan kalle semi-frivillig, i den forstand at den innkalles til, og at presten har en egen agenda for samtalen: Den skal gi presten stoff og hjelp til egen forberedelse av ritualet. Denne semi-frivilligheten gir enda større grunn til varsomhet og sjelesorgfaglig forankring.

Undervisning om samtalene knyttet til forberedelse av dåp, vigsel og gravferd hører inn under sjelesorgfaget ved de teologiske utdanningsinstitusjonene. Også i videreutdanning har casualsamtalene fått en tilknytning til sjelesorgfaget. Særlig var dette tydelig i kurset «Kasualia og sjelesorg» (MF 2012/2013), der tre prostier deltok. Prestene i prostiet delte egne casualsamtaler med kolleger ut fra en beskrivelsesmetodikk, og gjorde disse til gjenstand for en faglig refleksjon i lys av riteteoretisk og sjelesorgfaglig litteratur. Videre har det blitt mer vanlig at casualsamtaler tas inn som caseframlegg/verbatim i Pastoralklinisk utdanning. Dette vil vi komme tilbake til.

Sjelesorgens plass og tilgjengelighet i menigheten

Når så mange som 81 prosent av respondentene svarer at de anser sjelesorg som en viktig del av arbeidet (se ovenfor), skulle man kanskje forventet at omfanget av dette arbeidet var større. Det kan tenkes minst to årsaker til dette misforholdet mellom betydning og omfang. Én årsak kan være at sjelesorg i praksis presses ut eller salderes til fordel for andre oppgaver som må utføres,

slik som gudstjenester, kirkelige handlinger, avtalte forpliktende møter eller administrasjon. En annen mulig årsak kan finnes i det situasjonsbildet som innledet denne artikkelen: *Hvorfor har ingen fortalt oss om dette?* Min hypotese er at det finnes to eksisterende størrelser i menigheter og lokalsamfunn som

Min hypotese er at det finnes to eksisterende størrelser i menigheter og lokalsamfunn som strever med å finne fram til hverandre. På den ene siden et betydelig behov for fortrolighet og profesjonell omsorg i en kirkelig ramme, på den andre siden diakoner og prester som gjerne kunne ønske seg mer sjelesorg i arbeidet sitt.

strever med å finne fram til hverandre. På den ene siden et betydelig behov for fortrolighet og profesjonell omsorg i en kirkelig ramme, på den andre siden diakoner og prester som gjerne kunne ønske seg mer sjelesorg i arbeidet sitt. Mange samtaler finner sted. Mange får verdifull tros- og livshjelp. *Sjelesorg på plass* gir et verdifullt og interessant innblikk i hvem som søker sjelesorg i menigheten, og hvilke temaer som dominerer i samtalen. Men kan vi se for oss at tilbud og etterspørsel kan møtes på en enda bedre måte enn det som er tilfelle i dag?

Utdanning i sjelesorg

Profesjonsstudiet i teologi er hovedveien til ordinasjon og prestedtjeneste i Den norske kirke. I den seksårige utdanningen utgjør praktisk teologi omtrent en femtedel, inkludert praksisperiodene i studiet. Innenfor denne rammen igjen har sjelesorgfaget sin plass, sammen med homiletikk, pastorallære, spiritualitet, liturgikk, kirkerett, menighetspedagogikk, stemmebruk og andre praktisk-teologiske emner. Sjelesorgfaget legger beslag på omtrent 15 studiepoeng eller et halvt semesters fulltidsstudium. Dette er spredt utover studieløpet. Omfanget er med andre ord ikke stort, men sjelesørgerisk kompetanse utvikles også utenfor disse emnene fordi sjelesorgsamtalene også drar vekslers på annen kunnskap, både fra andre teologiske disipliner og fra samfunnsvitenskapene. Diakonutdanningen gir også et betydelig rom for sjelesorgfaget innenfor et vesentlig kortere utdanningsløp enn presteutdanningen. Jeg vil mene at kandidatene har fått en god grunnutrustning til å inngå i den samtalepraksisen de er kalt til gjennom ordinasjonen. Som i all annen yrkesutøvelse blir denne kompetansen utviklet videre gjennom arbeid og videreutdanning.

Det er derfor etter min mening ikke grunnlag for en forestilling om at vanlige menighetsprester uten omfattende tilleggsutdanning er mangelfullt utrustet til denne tjenesten. I så fall måtte man på samme grunnlag hevde at vanlige menighetsprester i hovedsak var mangelfullt kvalifisert som forkynnere, liturger og pedagoger. Disse disiplinene har omtrent samme omfang i utdanningen, noen litt mer, noen litt mindre. Kirken har sagt ja til dette kvalifikasjonsgrunnlaget for prestedtjeneste og bør derfor kunne stole på sin egen vurdering.

Videreutdanning

Selv om grunnutdanningen gir et slikt kvalifikasjonsgrunnlag, er det flere grunner til at diakoner og prester ønsker videreutdanning i sjelesorg. For det første er videre studier gjort til en eksplisitt forpliktelse i vigslingsritualet. For det andre vil selve samtalepraksisen gi erfaringer med krevende problematikk som også berører eget liv, og som fordrer personlig bearbeidelse. For det tredje genererer praksis svært ofte et ønske om mer teori og bedre integrasjon av praksis og teori. Det er påfallende hvor mange som jevnt og trutt søker seg til videreutdanning innenfor sjelesorgfaget. Det største og mest tradisjonsrike utdanningsprogrammet gjennom mer enn 50 år her i landet er Pastoralklinisk utdanning (PKU). Læringsmodellen i PKU beskrives som «prossessorientert og erfaringsbasert læring med fokus på integrasjon mellom personlige og teoretiske læringsområder» (Håndbok for PKU i Norge, Dokument A1). Hvert år gjennomfører mellom 20 og 40 prester og diakoner et PKU-kurs som gir 20 studiepoeng ved MF vitenskapelig høyskole. Et flertall av disse arbeider i menighet.

Også andre videreutdanninger i sjelesorg har blitt tilbudt kirkelig tilsatte de siste årene: *Samtaler i kirken* (TF/PTS), *Kasualia og sjelesorg* (MF) og *Svensk-norsk videreutdanning i sjelesorg* (MF/IFS) er noen av disse. Men i det følgende vil jeg se nærmere på PKU og denne videreutdanningens betydning for den sjelesørgeriske tjenesten i menighetene.

Enhver kirkelig tjeneste krever et arbeid med selvinnsikt og integrasjon av tro, teologi og levd liv. Erfaringene informerer troen, og troen informerer erfaringene. Trolig blir dette aller mest eksplisitt i det sjelesørgeriske arbeidet. Her møter sjelesørgeren både den andre og seg selv på nærgående måter, slik at teologien prøves på en tilspisset måte.

PKU er en utdanning som søker å løfte fram dette møtet slik at det kan bearbeides personlig og faglig. Utdanningen har lange tradisjoner. Den har også blitt møtt med kritikk, særlig knyttet til sitt tradisjonelt tette forhold til innsikter fra psyko-disiplinene. En del av denne kritikken har vært berettiget, særlig der PKU har mistet en tilstrekkelig solid forankring i teologien og kirken. Det har vært nødvendig å understreke at sjelesorg er en *teologisk* disiplin og en *kirkelig* praksis. Denne kritikken oppleves imidlertid også som repetitiv og utdatert, ikke minst i norsk sammenheng, der det sjelesorgfaglige miljøet de siste tiårene har vært svært bevisst sin teologiske og kirkelige forankring. En annen kritikk som er relevant for denne artikkelens problemstilling og for de kirkelige arbeidsgiverne, er knyttet til forestillingen om at PKU rekrutterer spesialprester og utarmer menighetene for kompetente sjelesørgere.

Enhver kirkelig tjeneste krever et arbeid med selvinnsikt og integrasjon av tro, teologi og levd liv. Erfaringene informerer troen, og troen informerer erfaringene.

En del inntrykk fra PKU, både positive og negative, har blitt formidlet, men da som enkeltfortellinger eller i mer anekdotisk form. Det har vært et savn at PKU i liten grad har blitt evaluert systematisk av dem som har deltatt på kursene. Derfor gjennomførte MF i 2017 en omfattende relevansundersøkelse av PKU. Noen av hovedfunnene refereres her.

Relevansundersøkelsen av PKU 2017

Siden 2007 har PKU i Norge inngått i den kompetansegivende videreutdanningen som gir studiepoeng ved en akademisk læreinstusjon. Før dette var det *Fagråd i sjelesorg* i Presteforeningen som administrerte utdanningen og utstedte kursbevis, i samarbeid med veiledere/kurssteder. Etter 2007 har MF vitenskapelig høyskole hatt det overordnede faglige ansvaret og vært den institusjonen som tildeler studiepoeng. En egen mastergrad i klinisk sjelesorg ble opprettet samtidig. Mastergradsprogrammet omfatter tre PKU-kurs i tillegg til en masteroppgave og enkelte andre elementer.

I 2017 besluttet MF altså å gjennomføre en grundig evaluering av denne videreutdanningen. Denne spørreundersøkelsen ble gjennomført i november–desember 2017 blant studenter som deltok ved PKU-kurs i perioden 2008–2017. Spørsmålene ble besvart anonymt via Questback. Man kunne velge kun ett alternativ ved hvert spørsmål, og det var også mulighet for frie kommentarer. Det var sendt invitasjon til å delta i undersøkelsen til 180 PKU-studenter; det ble mottatt svar fra 134 av dem, en svarprosent på 74 prosent. Dette gir god signifikans til de funnene undersøkelsen peker på. Til sammenlikning var svarprosenten til den tidligere refererte empiriske undersøkelsen *Sjelesorg på plass*, 31 prosent.

Det betyr at flertallet av dem som søker og gjennomfører PKU, arbeider i menighet. Utdanningen blir heller ikke profilert som en spesialistutdanning for spesialprester, men som en videreutdanning i sjelesorg.

Det store flertallet av respondentene var prester (93 prosent), mens 5 prosent var diakoner. I denne sammenhengen har menighetsprestenes og diakonenes deltakelse i undersøkelsen spesiell interesse. Seks av ti hadde bispedømmeråd eller fellelsråd som arbeidsgiver på kurstidspunktet. Det betyr at flertallet av dem som søker og gjennomfører PKU, arbeider i menighet. Utdanningen blir heller ikke profilert som en spesialistutdanning for spesialprester, men som en videreutdanning i sjelesorg.

De to mest sentrale spørsmålene i undersøkelsen knytter seg til utdanningens relevans for yrkesutøvelsen og til utdanningens betydning for den sjelesorgeriske kompetansen. Her gir undersøkelsen klare svar:

I hvor stor grad opplever du at PKU har gitt deg en relevant videreutdanning for din yrkesutøvelse som helhet?

Alternativ	Antall	%	% i søyle
I stor grad	102	76 %	
I noen grad	26	19 %	
I mindre grad	3	2 %	
I liten grad	3	2 %	
Vet ikke / Jobber ikke	0		

I hvor stor grad opplever du at PKU har styrket din sjelesørgiske kompetanse?

Alternativ	Antall	%	% i søyle
I stor grad	96	72 %	
I noen grad	32	24 %	
I mindre grad	4	3 %	
I liten grad	2	2 %	
Vet ikke / Jobber ikke	0		

Hovedinntrykket er tydelig: PKU svarer på bestillingen om å gi yrkesrelevant sjelesørgisk kompetanse. Denne konklusjonen gjelder uavhengig av hvilken type tjeneste respondentene hadde da de tok utdanningen. Sjelesørgere i menighet ser ut til å vurdere kursene like positivt som institusjonsansatte. Enkelte respondenter har imidlertid ønsket seg større oppmerksomhet om menighetssjelesorgen og kasualsamtalene. Undersøkelsen ga rom for kritiske kommentarer:

PKU svarer på bestillingen om å gi yrkesrelevant sjelesørgisk kompetanse. Denne konklusjonen gjelder uavhengig av hvilken type tjeneste respondentene hadde da de tok utdanningen.

«Holdningen til vanlig prestetjeneste og kasualtjeneste. PKU-veiledere har ofte en bred institusjonserfaring som de ikke klarer å knytte til kirkehverdagen, hvor sjelesorgen er langt mer abrupt, men viktig likevel. Tenk om vi kunne finne gullet i dåpssamtalen, sorgesamtalen og bryllupssamtalen og eventuelt bevisstgjort oss enda mer på det som skjer. Tenk om vi kunne løftet opp small-talken. Og blitt bevisst på overgangen når samtalen er inne på dypt vann. Jeg tror veldig på refleksjonen som skjer i PKU i samtalen. Det er gaven fra PKU.»

Selv om de fleste PKU-veilederne har erfaring som menighetsprester, er det riktig at veilederne egen yrkeskontekst som oftest er i andre institusjoner. Mer avgjørende er det sannsynligvis hvor den kliniske praksisen som bearbeides i kurset, hentes fra. I dag tilbys to hovedtyper av PKU-kurs. Ved fulltids 11-ukerskurs får deltakerne sin samtalepraksis ved den institusjonen kurset holdes ved. Dette har lenge vært den dominerende kursmodellen med de lengste tradisjonene. 68 prosent av respondentene svarte ut fra deltakelse ved en slik kursmodell. De siste årene har det imidlertid vært en klar forskyvning over mot PKU-kurs med utvidet tidsramme. Her samles man til kursuker eller enkelt dager spredt over et lengre tidsrom. I disse kursene tar deltakerne med seg samtaler fra sin eget arbeidsplass inn i kurset og lar disse samtale bli gjenstand for den faglige refleksjonen i PKU-gruppa. Da vil også kasualsamtalene få mer av den oppmerksomhet de fortjener.

Undersøkelsen gir også informasjon til andre viktige parametere for yrkesutøvelse i kirken, så som utvikling av trygg yrkesidentitet og evne til samarbeid. Dette burde være av interesse for biskopene som tilsynspersoner og for arbeidsgivere i bispedømmene.

I hvor stor grad opplever du at PKU har gitt deg en tryggere identitet i yrkesutøvelsen?

Alternativ	Antall	%	% i søyle
I stor grad	80	60 %	
I noen grad	43	32 %	
I mindre grad	7	5 %	
I liten grad	4	3 %	
Vet ikke / Jobber ikke	0		

I hvor stor grad opplever du at PKU har styrket din sjelesørgeriske kompetanse?

Alternativ	Antall	%	% i søyle
I stor grad	32	24 %	
I noen grad	75	56 %	
I mindre grad	16	12 %	
I liten grad	5	4 %	
Vet ikke / Jobber ikke	6	5 %	

Et hovedinntrykk fra undersøkelsen er at deltakerne gjennom PKU får vesentlig og i noen tilfeller helt avgjørende læring, en læring som styrker kompetansen, motivasjonen og evnen til å bli i tjenesten som prester og diakoner. Flere anfører at PKU har bidratt til en fordypet selvinnsikt og evne til teologisk refleksjon og integrasjon:

«Under besvarelsen har jeg prøvd å ta på meg kritiske briller, men jeg har endt opp med å gi utbyttet en gjennomgående høy score. Jeg oppfatter det som positivt at PKU legger stor vekt på å forene teoretisk kompetanse og personlig kompetanse med henblikk på å utvikle bedre selvinnsikt, innlevelse og forståelse på en måte som er integrert i den enkeltes personlighet. Dette personlige elementet kan gjøre kurset krevende og utfordrende på det personlige plan, men det åpner samtidig for en læringsprosess som er en styrke ved PKU og gir kandidatene en større forståelse av sterke og svake sider hos seg selv.»

«Dette må være en av de mest profesjonelle og heilheitlege videreutdanningene man kan ta her i landet. Jeg var veldig imponert over hvor godt alt hang sammen og veilederne sin profesjonalitet og integritet.»

Et ankepunkt mot PKU fra bispedømmenes side er at utdanningen rekrutterer prester og diakoner bort fra menighetstjeneste og over i spesialstillinger i ulike institusjoner. For noen som tar utdanningen, kan det være en motivasjon at man ønsker å utforske en dreining av karrieren i en slik retning. Ofte blir stillinger ved fengsler og helseinstitusjoner utlyst med krav/ønske om at søkeren har PKU. Likevel viser relevansundersøkelsen at dette neppe er et statistisk stort problem, om det overhodet skal betraktes som et problem. Når menighetsprester søker andre typer stillinger, er det neppe PKU som først satte dem på sporet av dette. I tillegg er det grunn til å understreke at kompetanseutvikling i sjelesorg er like relevant og nyttig for diakoner og prester i menighet som for dem som er i mer spesialiserte tjenester. Noen av kommentarene understreker verdien av utdanningen for alle typer tjeneste, ikke bare den spesialiserte. Dette bør være viktige innspill til arbeidsgivernes prioritering av videreutdanningsmidler:

Et ankepunkt mot PKU fra bispedømmenes side er at utdanningen rekrutterer prester og diakoner bort fra menighetstjeneste og over i spesialstillinger i ulike institusjoner.

«Jeg vurderer PKU som unikt og usammenlignbart med all annen sjelesorgutdanning tilbudt i Norge i dag, og den bør derfor sikres for fremtiden. Bør vurderes for alle prester, ikke bare for spesialtjenester som institusjonsprester og sykehusprester. Tror både norsk sjelesorg og Den norske kirkes prestetjeneste hadde vært ganske annerledes uten PKU.»

«Jeg føler meg heldig som har hatt mulighet for å gjennomføre masterløpet nokså sammenhengende. Det bør jobbes for at de som har bispedommerådene som arbeidsgiver, får mulighet til å gjennomføre alle tre PKU-kursene og masteren uten altfor mye ventetid. Det er ikke tilstrekkelig høyt prioritert i bispedømmene.»

Undersøkelsen avdekker også kritiske kommentarer til PKU, særlig knyttet til hvor sårbar denne utdanningen er når det gjelder relasjonen til veileder. Noen deltakere som har hatt dårlige erfaringer med PKU, har gitt verdifulle uttrykk for dette.

Konkluderende momenter

1. Samtalens mulighet bør promoveres i menigheten. Det er et ubrukt potensial for kompetent sjelesorg i lokale menigheter. Mange diakoner og prester ønsker flere samtaler og er villige til å prioritere dette. Mange i lokalmenighetene vet for lite om denne muligheten til at de tar kontakt og oppsøker den.
2. Videreutdanning i sjelesorg er en god investering for kirkelige arbeidsgivere. For noen prester og diakoner har PKU vært avgjørende for at de har kunnet bli stående i tjeneste. For mange andre har denne utdanningen gitt betydelige kompetansehevende bidrag til den utøvende tjenesten. For et stort flertall har PKU bidratt til å styrke den pastorale/diakonale yrkesidentiteten.

Sjur Isaksen
er sokneprest og førstelektor
E-post: si349@kirken.no

Referanser

- Grung, A. H., Danbolt, L. J., Stifoss-Hanssen, H. (2016). Sjelesorg på plass: på sporet av dagens sjelesorgpraksis i Den norske kirke. *Tidsskrift for praktisk teologi (TPT)*, 1
- Håndbok for PKU i Norge*: https://www.mf.no/sites/mf/files/users/Dokumenter/Studier/-Etter_videreutdanning/handbok_for_pku_i_norge_2018.pdf
- Isaksen, S. (2014). Sårbarhet og ivaretagelse: Kasualsamtalet som folkekirkens grunnleggende samtalepraksis. *Tidsskrift for praktisk teologi (TPT)*, 2
- Relevansundersøkelsen av PKU 2017*. Ikke publisert
- Tjenesteordning for menighetsprester*. FOR-2016-04-11-1814
<https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/2016-04-11-1814>
- Tjenesteordning og kvalifikasjonskrav for diakoner*. FOR-2004-11-20-1895
<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-11-20-1895>